

død indgik han et nyt ægteskab, men konen fik hurtigt nok af Søren Hampens brutalitet og rejste sin vej. Adskillige år senere fandt han sig en ny, nu yngre enke, gjorde hende med barn og fik omsider myndighedernes tilladelse til at gifte sig med hende.

Søren Hampen var for længst blevet træt af stadigt arbejde, hutlede sig igennem ved lejlighedsvis at tage dagleje og opviste iøvrigt stor ihærdighed for at skaffe sig understøttelse og almisser. Som andre mindre velsete eksistenser i slutningen af forrige århundrede blev Søren Hampens familie sendt til Amerika på det offentliges bekostning, men vilkårene her bekom ham ilde og et par år efter var han – nu alene – tilbage i Gjellerup. Med skiftende »husholder-sker« – af hvilke en tidligere morderske, Ane Marie Grønning, var den mest kendte – slog han sig igennem de næste tyve år. Hans levevej blev tilsyneladende i stadig større omfang at opbygge og skøtte om den myte, der dannedes om ham som en bizar spøgefugl og drillepind overfor myndigheder og »de store«. Desværre har Benny Boysens undersøgelse afkræftet det meste af hans »politiske indsats« i provisorietiden. Ane Marie og han var blevet en institution på egnen, og kort før århundredskiftet aflagde forfatteren Mylius Erichsen dem et besøg under forarbejdet til »Den jyske Hede«. Forventningerne om et dramatisk forløb blev ikke skuffede!

Der er ikke stof til en proletar-martyr i Søren Hampen. Han fandt hurtigt ud af, at han kunne tjene til brødet og brændevinen ved at give rollen som Søren Hampen, og mon ikke hans indsats mod gendarmene skal ses som udslag heraf? Han påtog sig den opgave, som skrædderens mops løste i Pontoppidans »Den første gendarm«, og godtfolk kunne more sig uden selv at risikere noget. Hver gendarm-historie har sikkert givet adskillige pægle brændevin i 1880'erne.

Ser man bort fra en meget grovkornet form for humoristisk sans, der vel bundede i en vis intelligens, er der ikke meget sympatisk ved den snart brutale, snart krybende, sjældent arbejdende og stadigt svirende Søren Hampen. Noget af hans familie kom i gang med at opdyrke hedelodder, skabte nye landbrug og fik deres børn godt i vej. Deres udgangspunkt var det samme som Søren Hampens. Var det karakteregenskaber, det første ægteskab eller brændevinen, der sendte Søren Hampen yderligere ned ad samfundsstigen?

Claus Bjørn

ESBERN JESPERSEN: OLDEMOR FORTALTE. *Poul Kristensen, Herning 1974. 160 s. 16 sider billedplancher, kr. 39,50.*

Fhv. førstelærer Esbern Jespersen, Vinding, der har en lang lokalhistorisk produktion bag sig, både i form af bidrag til Hardsyssels Årbog, hvis redaktør han var i en årrække, og som selvstændige bøger, har nu udsendt en ny bog med den romantikklingende titel: Oldemor fortalte. Men emnet er seriøst nok, og der er ikke indlagt forløren romantik – snarere tværtimod.

Det er på en gang en roman og et stykke oplysende faglitteratur om ældre tiders almueliv og kan som sådan sammenstilles med to af forfatterens tidligere produkter »Hedens Børn« og »Sagnet om An Dyndbo«. Esbern Jespersen opfatter da også selv de tre bøger som en trilogi. Der kan nok være tale om en vis kronologisk sammenhæng, men i dette selskab står Oldemor fortalte sig ellers bedst ved at blive holdt udenfor. Oldemor står stærkest alene.

Til grund for Oldemor fortalte ligger henvend en hyldemeter optegnelser, som Esbern Jespersens mor, Marie Jespersen, har efterladt sønnen sammen med en del optegnelser i Dansk Folkemindesamling. I dette righoldige og sjældne materiale er Jespersen gået på jagt og har udvalgt og redigeret en karakteristisk sammenhæng. Bogens titel kan tages bogstaveligt, idet Esbern Jespersen lader moderen beholde sit eget sprog, der er herligt krydret af dialektale vendinger. Han snakker ikke selv med i beretningen, og kun enkelte steder fornemmes, at moderen har fået hånden ført.

Bogens lokalitet er Salling, og dens dokumentariske handling giver et stærkt indtryk af, hvorledes det var at være fattig i en egn med fede bøndergårde i en tid, hvor hverdagen var gennemsyrnet af overtro. I bogens første del har snart hver anden side eksempler på overtroens greb i menneskesindet. Intet blev antaget som tilfældigt, og man tog varsler af alt og for alt. En hvid kat bliver den onde selv og en forvokset hvidkål et varsel om død.

Livsbanen for bogens to hovedpersoner – en datter og hendes mor – er ret traditionel. Den ene følges fra gåsheyrde til aftægtskone, og det er ikke mindst hendes skæbne, der er interessant at fordybe sig i. Hendes datter følges fra tjenestetøs over titlen som førpige til stuepige på Krabbesholm. I beskrivelsen af hendes liv kunne en vis opstramning være tålt for at opnå bedre harmoni med bogens første del, der er holdt i en knap stil, som til tider kan minde om en sagatekst. Bogens romanpræg ville ikke være mistet derved.

Illustrationsmaterialet er lidt blandet, men er med til at understrege bogens autentiske præg. Typografi og udstyr har Poul Kristensen, Herning, stået for, og som sædvanlig er her intet at komme efter.

Bogen kan ses som en belysning af Jespersens eget forfatterskab og historiske engagement. Hans jagttagelsesevner og sans for detaljer har han ikke fra fremmede, og gennem moderens beretninger har han en sjælden mulighed for at finde sin egen rod i fortiden. Selv fik han et grundtvigsk syn på livet og kom til at virke på en grundtvigsk ø i missionslandet. Han har i høj grad præget sin egn og fremelsket en historieinteresse der, og at han i sine arbejder aldrig har glemt de små i samfundet, forstår man bedre gennem hans sidste bog.

Den impulsive stil, Jespersen i de seneste år har anlagt i sine artikler, genfindes ikke i Oldemor fortalte. Oldemor har selv fået lov at præge sin bog, og det er Jespersens fortjeneste, at det kun er moderen han har villet sætte et minde. Vindingboerne har da også forlængst rejst deres gamle førstelærer et minde, idet han til sin 80-års dag blev portrætteret i granit.

Selv om Jespersens familie har tradition for høj alderdom, så er det næppe større ting, der fremtidigt kan forventes fra Jespersens hånd. Med Oldemor

fortalte har han da også sat et værdigt punktum for et forfatterskab, som har præget en egn og en periode så stærkt, at man længe i Vestjylland vil bruge udtrykket: Jespersens epoke.

Benny Boysen

MIRJAM GELFER-JØRGENSEN: DANSK KUNSTHÅNDVÆRK 1730–1850. *Gyldendal 1973, 235 s. ill., kr. 128.*

Kunsthåndværket er af stor kildeværdi for såvel lokal- som kulturhistorikeren, som gennem studiet af møbler, keramik, sølvtøj og tekstiler m. m. bringes tæt ind på livet af fortidens mennesker. Disse mange brugsting kan aflokkes utallige oplysninger om både hverdag og fest. Folkekunsten havde ofte et særdeles stærkt lokalt præg, men var naturligvis også afhængig af de finere sager, kunsthåndværket, som tilvirkedes for de højere stænder. Den danske kunstindustri var igen under indflydelse af internationale strømninger, og således som den fremstilles i Mirjam Gelfer-Jørgensens bog, var den et udpræget overklassefænomen, der udgik fra hoffet og siden spredtes til adel og borgerskab. Da det ydermere betones, at det er foregangsmændene blandt kunstnerne, der tildeles den dominerende plads, så er det indlysende, at vi præsenteres for pragtstykkerne. Bogen vil på et *stilhistorisk* grundlag vise os det ypperste, perioden har frembragt, og samtidig søge »at give et indtryk af det, der rørte sig inden for nogle af kunsthåndværkets hovedområder, hvilke påvirkninger, der var mærkbare, og hvilke tendenser, der var fremherskende.« (s. 10).

Medens forfatterens mål således er klart formuleret, savner man en begrundelse for den valgte periode, der strækker sig fra Christian VI's tronbestigelse til folkestyrets indførelse. Man gætter, at forklaringen er at finde i bogens undertitel »Rokoko. Klassicisme«. Inden for rammerne af disse flertydige stilbegreber belyses emnet ikke, som man kunne vente, almindeligt kronologisk fremadskridende eller bestemt af materialer, nej, forfatteren har valgt at skildre tendenser, moder eller stilretninger. Kapitlerne får derfor titler som »Kinamoden og de nye drikke«, »Nyklassicisme à la greque« eller »Empire, en officiel stil«. Dette er en klog disposition, og det lykkes forfatteren at sige mange væsentlige ting på denne måde.

Med udgangspunkt i det første Christiansborg, påbegyndt 1733, tegnes nu et billede af de interiører og møbler, som kom til at udsmykke den nye residens. Her føles et afgjort stilskifte, idet en række kunstnere og håndværkere indkaldtes for at løse de dekorative opgaver, som Danmark ikke dengang magtede. Forfatteren kalder med rette slottet for et symbol på absolutismen, men når hun dernæst postulerer, at samtiden »føjte, det (monarkiet) bar mod slutningen« (s. 11), har man svært ved at følge hende. Enevælden var endnu aldeles urokkelig, og over hele Europa opførte fyrsterne vældige slotskomplekser i overensstemmelse med styrets ideologi. Fra residensen bevæger vi os ud i byen, hvor palæer og velkonsoliderede borgerhjem møbleres med stole, borde, chatoller o. s. v. fra de kendte, dokumenterede snedkeres værksteder. På grundlag af